

dată cu scăderea numărului de inele de tîmplă (19 — inclusiv cele de aur — la 9) în zona în care apar pumnalele (fig. 1). De asemenea, în jumătatea de nord sînt mult mai multe schelete orientate spre sud decît în restul necropolei, unde orientarea și tipurile de morminte au un caracter mai divers (cf. vol. recenzat, p. 122). De ce există această diferență între nordul și sudul necropolei era o întrebare pe care autorul trebuia măcar să și-o pună, dacă nu și să răspundă, mai ales că ansamblul înmormîntărilor de la Caňa — datorită celorlalte piese de inventar — nu permite să se presupună existența a două necropole separate în acest punct. Orice soluție s-ar întrevădea, cronologică, socială, rituală, economică etc., la Caňa există două grupări teritoriale de morminte și acesta era un fapt care se cerea semnalat.

Chiar dacă nu așa de clare, aceleași observații se pot face și pe planul necropolei de la Valalíky (fig. 4). Zona centrală, unde se grupează toate mărgelile sîdefate, se detașează de cele două extremități care conțin cea mai mare parte din scoicile *Dentalium* și vasele de ceramică. Din păcate, piesele de metal sînt mult mai puțin numeroase, atît ca cifră relativă, cît și absolută, iar plasarea lor pe plan e mult mai puțin limpede. Trebuie, fără îndoială, recunoscut că, dacă nu ar exista situația mai clară de la Caňa, planul de la Valalíky ar fi fost mult mai greu de interpretat.

Oricum am privi lucrurile, ni se pare relativ greu de acceptat o datare diferențiată a celor două necropole (Caňa în B A 2, iar Valalíky în B A 1 — A 2), deși se fac paralele cu culturile Hatvan și Otomani. Chiar dacă unele piese de import sau influențe Otomani (cum ar fi vasul din mormîntul nr. 57) trebuie privite cu circumspecție, nu e cazul să uităm că cele două culturi s-au dezvoltat paralel o perioadă de timp și că, pentru o bună separare cronologică, avem nevoie de piese care în cadrul acelor fenomene culturale să fie bine datate, ceea ce nu pare să se întîmple în cele două necropole. Nu ni s-ar fi părut exagerat — și ocazia ar fi fost foarte nimerită — ca Păstor să analizeze foarte amănunțit toate obiectele care apar pe harta de la p. 121, pentru a constata care observații au un caracter strict local, care din ele privesc întreg fenomenul cultural Košt'any și, în sfîrșit, care (și dacă) au o valoare generală pentru bronzul timpuriu european.

TUDOR SOROCEANU

Anton Točík, *VÝCAPY — OPATOVCE a d'alšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku — und weitere altbronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei*. *Materialia Archaeologica Slovaca Instituti Archaeologici Nitriensis Academiae Scientiarum Slovaca*, Tomus I, redigit B. Ohropovský, Nitrae, MCMLXXIX, 366 p., din care 266 p. conțin textul cu 184 de fig., iar restul 98 de pl.

Continuînd buna tradiție a cercetătorilor slovaci, de publicare științifică cît mai completă a izvoarelor arheologice, catalogul realizat de A. Točík este unul dintre cele mai substanțiale volume, datorită faptului că partea cea mai consistentă a lui cuprinde descrierea a 786 de morminte, provenind din 22 de necropole, atribuibile culturilor Nitra și Aunjetitz și grupului Hurbanovo.

Cartea urmează, cel puțin la început, un drum relativ sinuos: după o introducere în limba slovacă (p. 7—9), ne este prezentată rezumativ, în aceeași limbă, situația epocii timpurii a bronzului în sud-vestul Slovaciei (11—17); apoi, întreruptă de abrevieri, vine traducerea germană a introducerii (19—21) și un tabel cronologico-chorologic, foarte folositor pentru înțelegerea felului în care autorul vrea să împartă perioada R B A 1—2, cu adăugirile propuse de Milojević (A 3), în aproximativ șapte orizonturi. Dezvoltarea rezumatului în limba slovacă, de la p. 11—17, ocupă (de data aceasta în limba germană) p. 23—61. Este primul capitol mai mare al cărții și în el sînt analizate mai amănunțit culturile Nitra, Aunjetitz cu grupul Hurbanovo, Wieselburg, Mad'arovce, Hatvan și cea a ceramicii nord-pannonice incrustate cu alb. În cazul fiecăreia dintre acestea Točík rezervă mai întîi un spațiu menit prezentării generale (discutarea formelor, ornamentelor, a descoperirilor mai importante, a problemelor ridicate de fiecare fenomen cultural), iar pe urmă unul care să cuprindă repertoriul complet al necropolelor respectivei culturi, fie că sînt, fie că nu sînt incluse în descrierea amănunțită — piesă cu piesă — care constituie centrul de greutate al lucrării. Pentru a ne da seama de dezvoltarea cercetării arheologice în sud-vestul Slovaciei, ne permitem să menționăm culturile și numărul localităților în care — prin săpături sistematice sau întâmplător — au fost făcute descoperiri cu caracter funerar, doar pentru epoca timpurie a bronzului: cultura Nitra (27 de puncte); Aunjetitz (46); grupul Hurbanovo (5); cultura Wieselburg (1); Mad'arovce (13); Hatvan (3); ceramică nord-pannonică incrustată cu alb (10). Nu mai e cazul să spunem că marea majoritate a lor sînt publicate, fapt care le face accesibile lumii științifice.

Catalogul propriu-zis (65—259) înseamnă de fapt publicarea (numai în limba germană) a celor aproape 800 de morminte amintite mai sus, multe din ele cu planuri detaliate (îndeosebi la mormintele mai importante); de asemenea, fiecare necropolă are plan de situație și plan general. O anexă (261—263), care aduce la zi (din 1968) lista descoperirilor și bibliografia, precum și un rezumat în limba rusă (265—266) încheie partea de text.

În ce privește partea ilustrativă, primele 32 de planșe sînt rezervate aspectelor de săpătură și mormintelor *in situ*, evident operîndu-se o selecție; pl. 33—98, cu care se și încheie volumul, cuprind toate inventarele mormintelor, în ordinea din catalog, și constituie partea din volum la care se va face apel în cele mai multe din cazuri. Din păcate însă, nu avem la dispoziție decît fotografii, care, și datorită faptului că lucrarea este rotaprintată, nu ne dau întotdeauna satisfacția științifică dorită. Ca și în cazul lucrării lui J. Pastor, cantitatea de material pe care autorul o pune în mod științific în circulație ne ajută să facem abstracție de unele neajunsuri. Numai în acest fel — și exemplul colegilor slovaci ar trebui urmat cît mai consecvent — folosind cît mai multe inventare funerare, analiza va putea fi mai serios făcută, iar concluziile mai ferme.

TUDOR SOROCEANU